

JEDEN DEN IVANA DĚNISVIČE

A v partě už se šušká: Pantělejev, krysa, zase zůstal v lágru. Čerta je marod, bezpečák si ho tam nechal, aby mu zas někoho práskl. Mezi dnem si ho klidně vyžádají, nechají si ho tam třeba tři hodiny a nikdo nic neviděl, nikdo nic neslyšel.

A úředně ho vedou jako maroda...

Celá táborová silnice se černala kabáty, party se po ní pomalu sunuly dopředu k prohlídce.

Vtom si Šuchov vzpomněl, že si chtěl dát opravit číslo na blůze, a protlačil se přes silnici na druhou stranu. Tam stáli před malířem ve frontě dva tři vězňové. Šuchov se zařadil za posledního. Číslo má našinec jenom pro zlost. Podle čísla si tě všimne z dálky dozorce, podle čísla si tě zapíše strážný z doprovodu, a když si je nedáš včas opravit, odneseš si to zase ty, zkejsneš v korekci – proč se nestaráš o číslo?

Malíři jsou v táboře tři. Malují pro velitelství zadarmo obrazy a navíc chodí střídavě ráno na nástup malovat čísla. Dnes maluje děda s prošedivělou bradkou. Ten když píše štětcem číslo na čepici, no nachlup jako když páter dělá svěceným olejem křížek na čelo.

Malíř maluje, maluje, pak přestane a dýchá si do rukavičky. Má pletenou, tenkou, ruka v ní tuhne a čísla jí nejdou.

Malíř opravil Šuchovovi na blůze „Šč – 854“. Šuchov si už ani nepřepásal kabát, protože k místu prohlídky zbývalo pár metrů, a s provázkem v ruce dohonil svou četu. Všiml si ihned, že César, jeden z jeho party, kouří a že nekouří lulku, ale cigaretu – z toho by mohl koukat špaček. Ale Šuchov si o něj

přímo neřekl. Jen se postavil těsně vedle Césara, podvrátil se a díval se někam stranou.

Díval se stranou a tvářil se lhostejně, ale dobře viděl, jak se po každém tahu (César byl zamýšlený, šlukoval zřídka) červený krajíček popela poposouvá po cigaretě, jak ji zkracuje a jak se blíží ke špičce.

V tu chvíli se na Césara přilípl Feťukov, ten kojot, stoupl si přímo proti němu a kouká mu do úst, div mu oči nevypadnou.

Šuchov neměl ani špetičku tabáku a neměl ani vyhládku, že by dnes nějaký sehnal dřív než večer. Proto byl při čekání tak napjatý a připadlo mu, že po tom konečku cigarety v tuhle chvíli touží snad víc než po samé svobodě. Ale přesto by se nezhodil a za nic by nikomu nekoukal do huby jako Feťukov.

V Césarovi se pomíchaly všechny možné národy. Snad je Řek, snad Žid, snad Cikán, kdoví, co vlastně je. Je ještě mladý. Natáčel filmy. Ale zavřeli ho dřív, než dotočil první. Má knír, černý, hustý, kovově lesklý. Tady mu ho neholili proto, že je tak vyfotografován ve svém *spise*, na kartě.

„Césare Markoviči!“ nevydržel Feťukov a zakňoural. „Dejte mi šluka!“

Přitom mu v obličejí cukalo chutí a lačnost.

César trochu zdvihl víčka, přivřená nad černýma očima, a podíval se na Feťukova. Právě kvůli tomuhle, aby ho nerušili, když kouří, a neřkali si o nedopalek, začal teď častěji kouřit lulku. Nebylo mu líto tabáku, přerušené myšlenky mu bylo líto. Kouřil, aby si přivolal silnou myšlenku, ze které by něco

kloudného vzešlo. Ale jen si zapálil cigaretu, už četl hned v několika párech očí:

„Nech mi čouda!“

César se otočil k Šuchovovi a řekl:

„Vezmi si to, Ivane Děnisoviči.“

A vydloubl hořící nedopalek palcem z krátké jantarové špičky.

Šuchov sebou trhl (čekal to, že mu César nabídne sám), jednou rukou si chvatně a vděčně bral nedopalek a druhou nastavil zespoda, aby mu neupadl. Necítil se dotčen, že se César štítí nechat ho dokouřit cigaretu ze špičky (někdo má ústa čistá, někdo samý bolák), a jeho ztvrdlé prsty se nespálily, ani když se dotkly ohně. Hlavně že vypálil rybník tomu kojotovi Feťukovovi. Teď do sebe vtahoval kouř, dokud si neožehl rty. M-m-m-m! Kouř se mu rozešel po celém hladovém těle, pocítil ho v nohou i v hlavě.

A jen se v něm to blaho rozlilo, uslyšel, jak to náhle zahučelo:

„Svlíkájí košile!“

Takový je život vězně v jednom kuse. Ale Šuchov už si zvykl: člověk musí věčně koukat, aby mu někdo nešel po krku.

Proč košile? Košile přece vydával sám velitel?! Ne, v tom bude něco jiného...

Před nimi čekaly na prohlídku už jenom dvě party.

Vtom si celá stočtyřka všimla, jak od štábního baráku přichází službu konající důstojník, poručík Volkovoj, a jak něco křičí na dozorce. V tu chvíli vjela do dozorců, kteří předtím prohlíželi jen tak

halabala, zuřivá horlivost. Vrhli se na vězně jako diví a jejich staršina zařval:

„Ro-ze-pnout košile!“

Volkového, toho se bojí – copak vězni, copak dozorcí – toho prý se bojí sám náčelník tábora! Však si ho, bestii, pánbůh taky poznamenal tím vlčím jménem – jinak než vlk se Volkovoj opravdu nepodívá. Je černý, dlouhý, kouká jako čert, lítá jako blesk. Každou chvíli se vynoří za barákem:

„Co je to tady za srocování?“

Před tím se člověk neschová. Dřív, to ještě nosíval bejkovec, veliký jak ruka po loket, kožený a kroucený. Tím prý mlátil v korekci. Nebo večer při prověrcce. Vězni si stoupnou před barák a on se přikrade zezadu a prásk karabáčem po týle: „Jak to, že nestojíš v řadě, dobytku?“ Zástup před ním zděšeně uskočí, zakymácí se jako vlna. A ten, kterého spálil karabáč, se chytí za zátylek, utře si krev a mlčí – aby mě ještě nestrčil do díry.

Teď už ten bejkovec nějak přestal nosit.

Když mrzlo, nebývala běžná prohlídka nijak zvlášť přísná, aspoň ráno ne: vězeň si rozepjal kabát a roztráhl šosy na obě strany. Tak pokročila vždycky jedna pětice a proti ní stálo pět dozorců. Oplácali přepásané blůzy po obou stranách, pláclí po jediné přípustné kapse na pravém koleně. Na ruku měli rukavice, a když nahmatali něco podezřelého, byli líní to vytáhnout a ptali se: „Co to je?“

Co taky hledat u vězně ráno? Nože? Ty se přece nevynášejí z tábora, ty se nosí do tábora. Ráno se musí zkontrolovat, jestli si někdo nenese nějaká ta

tři kila jídla a nemíní s nimi utéct. Bývaly časy, že se toho chleba, té dvěstěgramové porcičky k obědu tak báli, že byl vydán rozkaz: každá parta ať si udělá dřevěný kufr a v tom ať nosí chleba pro všechny, každý ať tam odevzdá svou porci. Co tím tenkrát mínili získat, to je u boha, nejspíš chtěli lidi týrat, přidělat jim o starost víc: aby sis ten svůj kousek nakousl a pamatoval si, kdes ho nakousl, abys ho položil do kufru – a stejně jsou ty kousky jeden jako druhý, všechny jsou z jednoho chleba, a ty abys na to celou cestu myslel a žral se starostí, jestli ti někdo ten tvůj nevymění, aby ses kvůli tomu hádal s kamarádem a někdy dokonce popral. Jenže jednou utekli z pracoviště tři chlapi v autě a jeden takový kufr si odvezli. Nato se orgánové chytli za nos a všechny kufry na strážnici rozsekali. Ať prý si každý zase nosí svou porci sám.

Dál se musí ráno ještě zkontrolovat, nemá-li někdo pod trestaneckými šaty civil. Jenže všechen civil přece všem do poslední nitky odebrali a oznámili, že ho před vypršením trestu nevrátí. A v tomto táboře dosud nikomu trest nevypršel.

Dále se kontroluje, nenese-li vězeň dopis, aby ho propašoval ven po civilistovi. Jenže hledat u každého dopis, s tím by si taky mohli vyhrát do oběda.

Teď ale Volkovoj na dozorce zahulákal, že mají cosi hledat, ti si honem sundali rukavice a – rozepnout blůzy (v těch si každý schoval teplo za baráku), rozepnout košile! – a honem šmátrají, nemá-li někdo na sobě něco, co odporuje táborovému řádu. Káranec má povoleny dvě košile: spodní a svrchní,

ostatní všechno dolů! – Tak si vězňové z řady do řady podávali rozkaz Volkového. Party, které prošly dřív, měly štěstí, některé už jsou docela za bránou. Ale tyhle – rozepnout! A kdo má vespod něco navíc, dolů s tím, a hned tady na mraze.

Teď s tím taky začali, jenže jim zmešlo – v bráně už se uvolnilo a eskorta řve od hlavní strážnice: „Pohyb, pohyb!“ Tak se Volkovoj smiloval, právě když filcovali stočtyřku. Nařídil, aby se zapsalo, co má kdo navíc, večer ať to každý odevzdá sám do skladu a ať podá písemné vysvětlení, jak a proč to zatajil.

Copak Šuchov, ten má všechno erární, jen si posluž, nahmatáš jen prsa a duši, zato Césarovi zapsali vlněnou košili a Bujnovskému nějakou vestu nebo bříšní pás. Bujnovskij hned spustil bandurskou, je na to zvyklý z těch svých minonosek, v táboře je teprve třetí měsíc:

„Nemáte právo svlékat lidi na mraze! Neznáte devátý paragraf trestního zákona!“

Mají. Znají. Ty to, kamaráde, ještě neznáš.

„To jste sovětští lidi?“ ryje do nich kapitán.

Paragraf z trestního zákona Volkovoj ještě snesl, ale jak uslyšel tohle, škulbl sebou jako černý blesk:

„Deset dní do díry!“

A přitlumeným hlasem staršinovi:

„Večer ho tam strčíš.“

Ráno dávají do korekce neradí. V provozu je pak o chlapa míň. Ať si přes den zamaká, do díry půjde večer.

A korekce je hned tady, nalevo od táborové silnice. Je kamenná, má dvě křídla. To druhé dostavěli

letos na podzim – jedno už nestačilo. Vězení má osmnáct cel, rozdělených přepážkami na samotky. Celý tábor je ze dřeva, jen to vězení je kamenné.

Pod košili zalezla zima, teď ji nevyženeš. Jak krásně se všichni zabalili – všechno nadarmo. A Šuchova v kříži bolí a bolí, je to otrava. Teď si tak lehnout ve špitále do postýlky – a spát. Nic víc si nepřeje. A bytelnou deku.

Vězňové před bránou se dopínají, omotávají, a eskorta na ně zvenčí:

„Pohyb, pohyb!“

Úkolář je taky strká do zad:

„Pohyb, pohyb!“

Jedna brána. Pásmo před bránou. Druhá brána. A ve strážnici zábradlí po obou stranách.

„Stůj!“ křičí strážný. „Jak stádo beranů. Seřadit po pěti!“

Pomalů začínalo svítat. Dohasínal oheň, který si rozdělala za strážnicí eskorta. Vždycky před ranním nástupem si rozdělávají oheň, aby se ohřáli a aby bylo líp vidět na počítání.

Jeden strážný odpočítával pronikavým hlasem:

„První! Druhá! Třetí!“

Pětice se odlepovaly jedna po druhé a šly pěkně v řádcích za sebou. Ať se na ně díváš odzadu nebo zepředu – pět hlav, patero zad, deset nohou.

Dlouhý strážný je kontrola. Stojí mlčky u protějšího zábradlí a jenom kontroluje, jestli počet klapů. Dál tam stojí ještě poručík a přihlíží. Ti kontrolují za tábor.

Člověk je dražší než zlato. Kdyby za dráty chyběla jedna jediná hlava – dodáš místo ní svou.